

УДК 719:061.2-048.67+908-0.48.67](477.84) «1925/1939»
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/51-4>

Святослав ІВАНЬО,

orcid.org/0000-0002-2263-7155

*аспірант катедри історії, музеєзнавства та культурної спадщини
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) sviatoslavivano@gmail.com*

ПРОПОЛЬСЬКІ НАРАТИВИ ВИВЧЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ІСТОРІЇ ЛЬВОВА ЯК КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА ЛЮБИТЕЛІВ ІСТОРІЇ ЛЬВОВА (1906 – 1939)

У статті на основі архівних джерел, періодичної преси та наукових досліджень висвітлено причини створення та особливості діяльності Товариства любителів історії Львова (ТЛІЛ). Товариство існувало протягом 1906-1939 рр. Основним завданням діяльності Товариства була популяризація історико-культурної спадщини Львова як винятково польського міста. Давньоруська спадщина Львова нівелювалась, оскільки Товариство вивчало історію міста тільки від часу захоплення Галичини Казимиром III у 1349 р.

Основними напрямками діяльності ТЛІЛ було видання серії науково-популярних праць «Львівська бібліотека»; проведення лекцій (у тому числі публічних) про різні епохи історії Львова; організація курсів екскурсиводів; захист історико-культурної спадщини міста та популяризація її вивчення.

Діяльність Товариства пережила декілька етапів. Найбільш плідними для Товариства були 1906-1914 та 1926-1936 рр. Найбільше учасників було перед Першою світовою війною, тоді налічувалося 354 особи. Станом на 1937 р. кількість учасників становила 194 особи, що все одно менше, аніж довоєнні показники. Задля збільшення учасників та покращення ефективності проведення лекцій та публічних заходів ТЛІЛ співпрацювало з іншими організаціями зі схожими цілями – наприклад, з Союзом польських вчителів та Союзом оборонців Львова.

У дослідженні показано, що, окрім членських внесків та доходів від продажу видань та організації екскурсій, значну фінансову підтримку ТЛІЛ надавала Рада міста Львова і Міністерство віросповідань та публічної освіти. Діяльність Товариства характеризувалась тотальною пропольською спрямованістю, позаяк учасники Товариства вважали Львів споконвіків польським містом, а будь-які претензії українців щодо необ'єктивності такої позиції вважали некоректними і безпідставними.

***Ключові слова:** Товариство любителів історії Львова, міжвоєнний Львів, збереження та захист історико-культурної спадщини.*

Sviatoslav IVANO,

orcid.org/0000-0002-2263-7155

*Postgraduate student at the Department of History, Museum Studies and Cultural Heritage
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) sviatoslavivano@gmail.com*

PROPOLAN NARRATIVES OF STUDYING AND POPULARIZATION OF THE HISTORY OF LVIV AS A KEY ASPECT OF THE CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITY OF THE SOCIETY OF LVIV HISTORY LOVERS

The article is based on archival sources, periodicals and scientific research. It highlights the reasons for the creation and features of the Society of Lviv History Lovers (SLHL). The Society existed during 1906-1939. The main task of the Society was to promote the historical and cultural heritage of Lviv as an exclusively Polish city. The ancient Rus' heritage of Lviv was leveled, as the Society studied the history of the city only from the time of the conquest of Galicia by Casimir III in 1349.

The main activities of SLHL were the publication of a series of popular science works "Lviv Library"; conducting lectures (including public ones) on different epochs of Lviv's history; organization of guide courses; protection of the historical and cultural heritage of the city and popularization of its study.

The activity of the Society has gone through several stages. The most effective for the Society were 1906-1914 and 1926-1936. The largest number of participants was before the First World War, when there were 354 people. As of 1937, the number of participants was 194, which is still less than the pre-war figures. In order to increase the number of participants and improve the efficiency of lectures and public events, SLHL cooperated with other organizations with similar goals - for example, the Union of Polish Teachers and the Union of Defenders of Lviv.

The study shows that, in addition to membership fees and income from the sale of publications and tour organizations, significant financial support for SLHL was provided by the Lviv City Council and the Ministry of Religion and Public Education. The activities of the Society were characterized by a total pro-Polish orientation, as the members of the Society considered Lviv to be a Polish city from time immemorial, and any claims of Ukrainians about the bias of such a position were considered incorrect and unfounded.

***Key words:** Society of admirers of Lviv's past, interwar Lviv, preservation and protection of historical and cultural heritage.*

Постановка проблеми. Товариство любителів історії Львова (ТЛІЛ) засновано у 1906 році. Мета діяльності Товариства полягала у дослідженні та популяризації історії Львова та захисті історико-культурної спадщини. Учасники Товариства використовували пропольські політичні наративи, розглядаючи Львів як винятково польське місто, «забуваючи» про давньоруську спадщину. Для найбільш зручного пропагування тез польськості Львова учасники товариства висвітлювали історію міста тільки від часу незаконної окупації Галичини Казимиром III у 1349 р., який «визволив» Червенську Русь від монголо-татарів. Зважаючи на пропольську спрямованість товариства та поширення неоромантичних історичних мітів, створення та діяльність ТЛІЛ особливо підтримували поляки та польська преса, а Міністерство віросповідань та публічної освіти і Рада міста Львова фінансово підтримували функціонування ТЛІЛ. Схоже за діяльністю товариство діяло у Кракові (Товариство шанувальників історії та пам'яток Кракова). Метою діяльності товариств було передусім популяризувати історію серед місцевих мешканців, наголошуючи на тому, що Галичина – це споконвіків польський регіон, ніяких альтернатив бути не може (Масик, 2010). Відповідно до статуту Товариства, для досягнення поставлених цілей застосовувались найрізноманітніші методи: проведення наукових зібрань; видання науково-популярних праць про історію Львова та суспільно-політичну ситуацію регіону; спорудження пам'ятників та меморіальних дощок, присвячених певним історичним подіям з історії міста; поповнення експозицій музеїв. Окрім цього, при товаристві успішно діяли курси екскурсіводів.

Аналіз дослідження. Діяльність Товариства любителів історії Львова досліджена вкрай мало. Вивченням цієї тематики займався Р. Масик (Масик, 2010). У контексті висвітлення історії вірмен опосередковано згадував про Товариство любителів історії Львова польський історик А. Зємба (Zięba, 2015). К. Хахай вивчав науково-популярне видання Товариства «Львівська бібліотека» (Chacha, 2006). Джерелами щодо цієї теми слугують фонди Державного архіву Львівської області, періодична преса міжвоєнного періоду та опубліковані документи Товариства.

Мета статті – використовуючи архівні джерела, періодичну пресу міжвоєнного періоду та наукові дослідження, висвітлити особливості та специфіку наукової, просвітницької та популяризаторської роботи Товариства.

Виклад основного матеріалу. ТЛІЛ існувало протягом 1906–1939 рр. На перших установчих

зборах, які відбулися 19 жовтня 1906 р., складено статут Товариства та обрано перший Виділ Товариства на чолі з Людвіком Кубалою. Цей статут діяв до 25 серпня 1927 р. – тоді було затверджено новий статут (Масик, 2010: 265). Статути 1906 і 1927 років визначили адміністрацією Товариства Загальні збори, управління та ревізійну комісію. Загальні збори скликалися Управлінням не пізніше трьох місяців після закінчення кожного адміністративного року (адміністративний рік відповідає календарному) (ДАЛО, ф. 97, спр. 13, арк. 4). Правління також могло скликати позачергові Загальні збори у разі потреби та було зобов'язане скликати не менше 30 членів ТЛІЛ протягом 14 днів на письмову вимогу, які повинні заздалегідь надати порядок денний для цих зборів. Вибори проводилися Загальними зборами більшістю голосів при голосуванні картками, якщо інше не вирішено шляхом акламації (Statut Towarzystwa Miłośników Przeszości Lwowa, 1906; Statut Towarzystwa Miłośników Przeszości Lwowa, 1927).

До компетенції Загальних зборів входило:

- ухвалення звітів управління та ревізійної комісії;
- обрання нового правління і ревізійної комісії;
- обрання почесних членів;
- ухвалення змін статуту;
- отримання резолюції та рішення з усіх адміністративних питань Загальних зборів або передання цих справ для вирішення управлінню (ДАЛО, ф. 97, спр. 13, арк. 4-5).

Управління складалось з Голови та 13-ти членів. Президія міста Львова мала право делегувати свого представника до складу управління як повноцінного члена. Для здійснення поставлених завдань управління ТЛІЛ формувало спеціальні секції: наукову, видавничу, викладацьку, освітню, молодіжну, екскурсійну тощо. Кожна секція діяла на основі власних правил, ухвалених управлінням (ДАЛО, ф. 97, спр. 13, арк. 4).

Ревізійна комісія складалась з трьох членів, головою комісії був найстарший учасник. Мета діяльності ревізійної комісії полягала у слідкуванні за використанням коштів (ДАЛО, ф. 97, спр. 13, арк. 5).

Обране на перших установчих зборах керівництво ТЛІЛ виконувало свої обов'язки аж до початку Першої світової війни. Про це написано у низці газет («Chwila», «Gazeta poranna», «Kurier Lwowski», «Wiek», «Gazeta Lwowska») за березень 1932 р., оскільки тоді учасники товариства святкували подвійний ювілей: 25-ти річчя від

часу заснування ТЛЛЛ та 40-ка річчя наукової та просвітницької роботи А. Чоловського. Польська преса активно висвітлювала ці події, описуючи шлях створення та ключові аспекти діяльності ТЛЛЛ (ДАЛО, ф. 97, спр. 18, арк. 1-25).

Варта уваги стаття у «Gazeta poranna» під назвою «Улюблене місто – улюблені люди» за 14 березня 1932 р., оскільки автор досить детально описує історію ТЛЛЛ від дня заснування. Про святкування ювілею товариства вказано наступне: «Сьогодні Львів святкує подвійний ювілей, який відіграє велике значення в історії життя та розвитку міста: 40-ка річчя наукової та культурної діяльності директора міського архіву д-ра Александра Чоловського – видатного історика, співзасновника та директора ТЛЛЛ від часу його заснування, найзавзятішого організатора та натхненника... Його ініціативність, а також наукова та музейна праця, створили незламну основу для діяльності товариства... Всі, кому дороге наше місто, його минуле та подальший розвиток, мають взяти жваву участь у цьому святкуванні... Люди, які пов'язані зі створенням товариства, найяскравіше закарбовані в історії Львова та польській науці...» Далі автор описує ключові моменти щодо створення товариства: «...На перших установчих зборах ТЛЛЛ у 1906 р., які відбулись за підтримки першого віцепрезидента міста Т. Рутовського, А. Чоловський презентував програму діяльності товариства. Першим президентом Товариства став видатний історик, автор «Історичних нарисів» Людвік Кубала» (*Kochane miasto – kochani ludzie. Dwa miłe jubileusze. Gazeta poranna, 1932, s. 4.*)

У газеті «Kurier literacko-naukowe» у додатку до номера 74 за 14 березня 1932 року опублікована велика стаття про особливості діяльності товариства. Окрім історичних передумов для створення ТЛЛЛ та виокремлення найактивніших науковців, автор статті пише, що «...Прагнення зберегти зникаючу красу «Старого Львова», всі сліди рідної культури та єдиний характер старого міста було їхньою провідною ідеєю» (*Kurier literacko-naukowe, W dwudziestopięciolecie Towarzystwa miłośników Lwowa, s. 1.*) Чи не у всіх статтях у пресі автори зазначали, що метою створення ТЛЛЛ було бажання врятувати красу «Старого Львова» та пробудити у громадськості розуміння важливості пам'яток мистецтва та культури і захистити їх від руйнування.

У ряді засновників ТЛЛЛ, як подає преса, бачимо також прізвища В. Лозинського (Wł. Łozińskiego), В. Абрагама (Wł. Abrahama), О. Бальцера (O. Balzera), М. Балабана (M. Bałabana), Є. Барвінського (E. Barwińskiego),

Ф. Бостла (F. Bostla), Ю. Бялині-Холодецького (J. Białynia-Chołodeckiego), Б. Чарніка (B. Czarnika), Л. Фінкля (L. Finkla), Б. Губриновича (B. Gubrynowicza), Ф. Яворського (F. Jaworskiego), А. Лісевича (A. Lisiewiczza), Т. Рубковського (T. Rybkowskiego), Г. Швілінського (H. Śliwińskiego) (ДАЛО, ф. 97, спр. 18, арк. 4).

Внаслідок Першої світової війни товариство суттєво втратило свої позиції. Багато планів, зокрема тих, які стосувались видавництва, залишилось нереалізованими. У перші повоєнні роки кількість членів товариства суттєво зменшилась у порівнянні з довоєнним періодом: перед Першою світовою війною налічувалося 354 особи, а у 1927 р. – всього 28 (Масик, 2010: 267). Понад 12 років ТЛЛЛ фактично не функціонувало, однак частково його роль виконувало інше новостворене товариство – Об'єднання шанувальників Львова (ОШЛ), засноване 28 листопада 1921 р. за ініціативою Культурно-освітньої секції Польського Білого Хреста. При ОШЛ діяла секція самоосвіти. Завдання учасників секції полягало у популяризації маловідомих фактів про історію Львова. ОШЛ в основному успішно організовувало курси екскурсиводів. Головою ОШЛ був Міхал Літинський. На перших Загальних зборах ТЛЛЛ під керівництвом Бялині Холодецького після довготривалої перерви, які відбулись 12 червня 1926 р., внесено поправки до статуту 1906 р. та ухвалено рішення про те, що ОШЛ функціонуватиме у складі ТЛЛЛ як окрема секція. Станом на 1926 р. в ОШЛ працював 151 дослідник. У зборах взяли участь 23 учасники (ДАЛО, ф. 97, спр. 25, арк. 8-10). Керівництво ТЛЛЛ обирали тричі з інтервалом у 5 років: 12 червня 1926 р., 17 червня 1931 р. та 25 червня 1936 р. Головою товариства незмінно залишався А. Чоловський. Центром ТЛЛЛ був Міський архів. Управа товариства засідала у залі Корнякта в Королівській кам'яниці на площі Ринок (Масик, 2010: 266).

Товариство отримувало доходи з членських внесків, добровільних пожертв, субвенцій, підприємницької діяльності (продаж видань, проведення екскурсій тощо). Доходами та всім майном розпоряджалась Управа відповідно до статуту, подаючи щорічні звіти на розгляд Ревізійної комісії. Фінансовий стан Товариства після повноцінного відновлення діяльності був вкрай важкий у порівнянні з довоєнним періодом. Органи місцевої влади, зокрема Галицький крайовий сейм та Рада міста Львова, фінансово підтримували ТЛЛЛ від часу створення до 1914 р.: розмір субвенцій становив 500 корон на рік. Протягом цього періоду (1906-1914) сума членських внесків становила

12875 корон. Фінансовий стан Товариства після Першої світової був важким з декількох причин: по-перше, у зв'язку з фінансовою кризою та девальвацією валюти державні інституції не поспішали виділяти кошти на діяльність освітнього товариства; по-друге, ті кошти, які залишились на балансі Товариства, після війни втратили свою цінність; кількість учасників Товариства суттєво зменшилась, відповідно зменшились надходження членських внесків (Масик, 2010: 267). Видання томів «Львівської бібліотеки» не було фінансово вигідним, оскільки витрати на їхній друк був більший, аніж прибуток від продажу.

Після відродження Товариства у 1926 р. простежується позитивна динаміка щодо фінансування, позаяк субвенції державних інституцій, зокрема Ради міста Львова та Міністерства віросповідань та освіти, протягом 1926-1930 рр. становили понад 10 тис. злотих (ДАЛО, ф. 97, спр. 25, арк. 12-14). Зважаючи на ріст учасників Товариства, збільшились надходження від членських внесків: за період 1926-1930 рр. надходження склали понад 2 тисячі злотих (102 зл. за 1926-1928; 453 зл. за 1929; 1590 зл. за 1930) (ДАЛО, ф. 97, спр. 15). Упродовж 1926-1928 рр. витрати Товариства становили 7 855,27 зл., з яких 6500 – субвенція. У 1929 р. ця сума збільшилась до 9 511,46 зл., субвенція складала 3600 зл. У 1930 р. видатки становили 8 343,45 зл. На кінець 1930 р. Товариство налічувало 144 члени (Towarzystwo miłośników przeszłości Lwowa w latach 1926 do 1930, 1931, s. 12-14). До кінця 1935 р. кількість членів збільшилась до 176. Станом на 1937 р. кількість учасників становила 194 особи, проте це все одно менше, аніж довоєнні показники (Масик, 2010: 267).

Одним з пріоритетних напрямків діяльності ТЛІЛ було видання томів «Львівської бібліотеки» (Chachaj, 2006). Учасникам Товариства розсилали видання безкоштовно. За період 1931-1935 рр. ТЛІЛ витратило 22 527,34 зл, з яких 16 895,38 на видавництво друкованої продукції (Towarzystwo miłośników przeszłości Lwowa w latach 1931 do 1935, s. 8).

Протягом 1931-1935 рр. Товариство видало низку праць різних авторів:

- «Нариси з минулого Львова» Мечислава Опалека, 1931 (Mieczysław Opalek „Obrazki z przeszłości Lwowa”);

- XXXI/XXXII ювілейний том «Львівських Студій», виданих під редакцією Кароля Бадецького при співпраці з Луцією Харевич та Йозефом Бялинею Холодецьким для відзначення 25-ти ліття існування ТЛІЛ та 40-ка річчя наукової

роботи Александра Чоловського. Том містить 22 статті під редакцією 21 автора;

- XXXIII том містить працю Казимира Соханевича «Герб міста Львова», 1933 (Kazimierz Sochaniewicz „Herb miasta Lwowa”);

- XXXIV том. Праця Зигмунта Зигмунтовича «Йозеф Пілсудський у Львові», 1934 (Zygmunt Zygmuntowicz „Józef Piłsudski we Lwowie”);

- XXXV том. Праця Луції Харевич «Чорна кам'яниця та її мешканці», 1935 (Łucja Charewiczowa „Czarna Kamienica i jej mieszkańcy”).

За звітний період 1931-1935 рр. регулярно виходив один том Львівської бібліотеки. Загальний обсяг публікацій – 861 сторінка з 151 ілюстрацією (Towarzystwo miłośników przeszłości Lwowa w latach 1931 do 1935, s. 5).

Окрім видавничої діяльності, Управління здійснювало пропаганду цілей та завдань за допомогою звернень до громадськості. Два звернення 1932, опубліковані у журналах та розіслані тиражем у 1000 екземплярів, закликали до матеріальної підтримки товариства. Третє звернення 1934 р. закликала до співучасті у процесах розкриття та збереження історичної забудови центру міста, що є важливим аспектом у контексті збереження історико-культурної спадщини (ДАЛО, ф. 97, спр. 25, арк. 4). Також члени Товариства брали активну участь у процесі реставрації Вірменської катедри та костелу Марії Магдалини, а також здійснювали охорону цвинтарних пам'яток міста (Масик, 2010: 274).

З ініціативи ТЛІЛ у червні 1932 р. організовано виставку вірменських пам'яток. Основу виставки склали збережені у Польщі вірменські пам'ятки (ДАЛО, ф. 97, спр. 21, арк. 13). Метою цієї виставки було заснування вірменського музею у Львові, позаяк організатори акцентували увагу на тривалій співпраці вірменського та польського народів (Гаюк І., 2021, 34 с.; Zięba, 2015, s. 168-169).

Користувався попитом розпочатий у 1932 р. «Курс знань про Львів», організацією якого займалась екскурсійна секція Товариства (колишнє ОШЛ). ТЛІЛ організували лекції про історію Львова для Товариства робітничого університету („TUR”). ТЛІЛ співпрацювало з іншими організаціями: разом з Союзом польських вчителів (Związek Nauczycielstwa Polskiego) було організовано цикл лекцій «Пізнай наше місто»; у співпраці зі Спілкою Оборонців Львова (Związek Obrónców Lwowa) протягом 23 лютого – 11 травня 1934 р. відбувався цикл лекцій на тему: «Наш Львів» (Towarzystwo miłośników przeszłości Lwowa w latach 1931 do 1935, s. 5). Для участі

потрібно було сплатити за вхід, розцінки були такі: для молоді (школярів та студентів), військових, членів Союзу оборонців Львова та ТЛЛЛ вхід становив 20 грош, для всіх інших – 50 грош. Була можливість придбати вхід на всі лекції – для учнів та студентів вартість становила 1 злотий, для всіх інших – 2,5 зл. Лекції відбувались кожного тижня у п'ятницю, о 19 год у приміщенні Ратуші. Упродовж цього періоду було проведено низку лекцій, зокрема на таку тематику:

- «Передісторія Львова та його заснування» А. Чоловського (A. Czołowski „Pradzieje Lwowa i jego założenie”);

- «Види Львова у минулому та сьогоденні» Йозеф Венсовича (Józef Wąsowicz „Krajobraz Lwowa dawniej a obecnie”);

- «Львів за расово-етнічним складом» Станіслава Земо-Зеймиса (Stanisław Żemo-Żejmis „Lwów pod względem rasowo-etnicznym”);

- «Культурно-економічна роль Львова до розділів Польщі» Луції Харевич (Łucja Charewiczowa „Rola kulturalno-gospodarcza przedrozbiorowego Lwowa”);

- «Господарський розквіт Львова у передвоєнний період» Проф. Станіслав Лемпіцький (Stanisław Łempicki „Rozkwit gospodarczy Lwowa w okresie przedwojennym”);

- «Львів у період останньої збройної боротьби» Болеслава Поповича (Bolesław Popowicz: „Lwów w czasie ostatnich zmagañ wojennych”);

- «Львів у незалежній Польщі» В. Кубала (Wawrzyniec Kubala: „Lwów w Polsce Niepodległej”) та ін. (ДАЛО, ф. 97, арк. 22-23).

На додачу до цього, ТЛЛЛ організувало безкоштовні публічні лекції на таку тематику:

- «Останній візит Яна III Собеського до Львова» А. Чоловського (A. Czołowski: „Ostatni robyt króla Jana III we Lwowie”);

- «Висвітлення боротьби за Львів у 1918 р. у найновішій українській літературі» Станіслава Петри (Stanisław Petry: „Walki o Lwów w r. 1918 w oświetleniu najnowszej literatury ukraińskiej”);

- «Жінки давнього Львова» Луції Харевич (Łucja Charewiczowa: „Kobiety dawnego Lwowa”) (ЦДІАЛ, ф. 710, спр. 7, арк. 8);

- «Подорож львівського вірменина до Персії у 1601 р.» Тадеуша Маньковського (Tadeusz Mańkowski: „Podróż Ormianina lwowskiego do Persji w 1601 r.”);

- «Замок у Підгірцях у минулому і сьогоденні» Зигмунта Морвіца (Zygmunt Morwitz: „Zamek w Podhorcach dawniej i dzisiaj”);

- «Нове архітектурне обличчя площі Ринок» Мар'яна Осінського (Marjan Osiński: „Nowe oblicze architektoniczne Rynku Lwowskiego”).

Відбулось також дві радіолекції, які прочитав А. Чоловський та С. Лемпіцький (Towarzystwo miłośników przeszłości Lwowa w latach 1931 do 1935, s. 5-6).

Субвенції серйозно підтримували діяльність Товариства. Однак до 1939 рр. фінансова підтримка Товариства значно зменшилась, що унеможливило активну наукову та просвітницьку діяльність. У 1936 р. субвенція міста Львова склала 200 зл., у 1937 та 1938 – 100 та 120 зл. відповідно (Масик, 2010: 268). Коштів вкрай не вистачало, що спричинило зупинку активних дій зі сторони учасників Товариства. Початок Другої світової війни остаточно зупинив діяльність Товариства любителів історії Львова.

Висновки. Товариство любителів історії Львова – одне з найбільших та найпопулярніших історичних товариств, яке діяло протягом 1906-1939 рр. У діяльності ТЛЛЛ були деякі перерви, зумовлені несприятливою суспільно-політичною ситуацією. Найактивніше Товариство функціонувало протягом 1906-1914 та 1926-1936 рр. Основною метою діяльності Товариства було пропагування історії Львова як винятково польського міста. Давньоруська спадщина Львова нівелювалась, оскільки Товариство вивчало історію міста тільки від часу його захоплення королем Казимиром III у 1349 р.

Важливою складовою функціонування Товариства було видання томів «Львівської бібліотеки», у яких в основному опубліковували різносторонні дослідження, пов'язані з історією Львова. Курси екскурсів, організовані на основі ОШЛ, відіграли важливу роль у якісній підготовці власних кадрів для популяризації історії міста серед його мешканців та гостей. Захист історико-культурної спадщини міста був одним із пріоритетних завдань – у зверненні до громадськості члени ТЛЛЛ закликали до співучасті у процесах розкриття та збереження історичної забудови центру міста. Проведення лекцій, у тому числі публічних та у радіоформаті, сприяло збільшенню популярності Товариства та залученню нових учасників. Зменшення фінансування після 1935 р. сповільнило активну діяльність Товариства, а початок Другої світової війни остаточно зупинив його.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний архів Львівської області (далі ДАЛО). Ф. 97 (Товариство любителів Львова). Оп. 1. Спр. 13. 25 арк.
2. ДАЛО. Ф. 97. Оп. 1. Спр. 15. 21 арк.

3. ДАЛО. Ф. 97. Оп. 1. Спр. 18. 25 арк.
4. ДАЛО. Ф. 97. Оп. 1. Спр. 20. 14 арк.
5. ДАЛО. Ф. 97. Оп. 1. Спр. 21. 30 арк.
6. ДАЛО. Ф. 97. Оп. 1. Спр. 25. 14 арк.
7. Центральний державний історичний архів Львова. Ф. 710 (Харевич Луція). Оп. 1. Спр. 7. 8 арк.
8. Гаюк І. Специфіка історичного розвитку культури вірменської діаспори в Україні: автореф. дис. ... д-ра культури : 26.00.04. Харків. Державна академія культури. Харків, 2021. 34 с.
9. Масик Р. Товариство шанувальників минувшини Львова. Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. 2010. №11. С. 263-280.
10. Zięba A. Bohdan Janusz albo Astwadzadur Howhanian: żywot lwowskiego miłośnika historii Ormian polskich. *Lehahayer*. 2015. №3. S. 133–176.
11. Kochane miasto – kochani ludzie. Dwa miłe jubileusze. *Gazeta Poranna*. 14 marca 1932. S. 4.
12. Cenne wydawnictwo. *Gazeta Lwowska*. 13 marca 1932. S. 6
13. W dwudziestopięciolecie Towarzystwa miłośników Lwowa. *Kurier literacko- naukowy*. 14 marca 1932. S. 1.
14. Podwójny jubileusz we Lwowie. *Wiek*. 16 marca 1932. S. 6.
15. Święto tradycji Lwowa. *Chwila*. 14 marca 1932. S. 11.
16. Piękna uroczystość w Ratuszu. *Chwila*. 15 marca 1932. S. 4.
17. Laus Leopoli. Dwudziestopięciolecie Towarzystwa Przeszłości Lwowa. *Kurier Lwowski*. 14 marca 1932. S. 1-2.
18. Statut Towarzystwa Miłośników Przeszłości Lwowa. Nakładem Towarzystwa miłośników przeszłości Lwowa. 1906. 10 s.
19. Statut Towarzystwa Miłośników Przeszłości Lwowa. Nakładem Towarzystwa miłośników przeszłości Lwowa. 1927. 15 s.
20. Towarzystwo miłośników przeszłości Lwowa w latach 1926 do 1930. Sprawozdanie zarządu. Lwów, 1931. S. 16
21. Towarzystwo miłośników przeszłości Lwowa w latach 1931 do 1935. Sprawozdanie zarządu. Lwów, 1936. S. 8
22. Sprawozdanie Zarządu z czynności za czas od 01.01.1931 do 31.12.1932. Published by the Society of the Lovers of Lviv's Past. 1932. S. 5.

REFERENCES

1. Derzhavnyy arkhiv L'vivs'koyi oblasti (dali DALO) [State Archives of Lviv Region (hereinafter referred to as DALO)]. F. 97 (Lviv Lovers' Society). Op. 1. Ref. 13. 25 sheets [in Ukrainian].
2. DALO. F. 97 (Lviv Lovers' Society). Op. 1. Ref. 15. 21 sheets [in Ukrainian].
3. DALO. F. 97 (Lviv Lovers' Society). Op. 1. Ref. 18. 25 sheets [in Ukrainian].
4. DALO. F. 97 (Lviv Lovers' Society). Op. 1. Ref. 20. 14 sheets [in Ukrainian].
5. DALO. F. 97 (Lviv Lovers' Society). Op. 1. Ref. 21. 30 sheets [in Ukrainian].
6. DALO. F. 97 (Lviv Lovers' Society). Op. 1. Ref. 25. 14 sheets [in Ukrainian].
7. Tsentral'nyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv Lvova [Central State Historical Archive of Lviv]. F. 710 (Harevich Lucia). Op. 1. Ref. 7. 8 sheets [in Ukrainian].
8. Hayuk I. Spetsyfika istorychnoho rozvytku kul'tury virmens'koyi diaspory v Ukrayini: avtoref. dys. ... d-ra kul'turolohiyi [Specifics of historical development of Armenian diaspora culture in Ukraine]: author's ref. dis. ... Doctor of Cultural Studies: 26.00.04. Kharkiv. State Academy of Culture. Kharkiv, 2021. 34 p. [in Ukrainian].
9. Masyk R. Tovarystvo shanuval'nykiv mynuvshyny L'vova [Society of admirers of Lviv's past]. Scientific notebooks of the historical faculty of Lviv University. 2010. №11. Pp. 263-280 [in Ukrainian].
10. Zięba A. Bohdan Janusz albo Astwadzadur Howhanian: żywot lwowskiego miłośnika historii Ormian polskich [Bohdan Janusz or Astwadzadur Howhanian: the life of a Lviv lover of the history of Polish Armenians]. *Lehahayer*. 2015. № 3. Pp. 133–176 [in Polish].
11. Kochane miasto – kochani ludzie. Dwa miłe jubileusze [Dear city - dear people. Two nice anniversaries]. *Poranna newspaper*. March 14, 1932. P. 4 [in Polish].
12. Cenne wydawnictwo [A valuable publication]. *Lviv newspaper*. March 13, 1932. P. 6 [in Polish].
13. W dwudziestopięciolecie Towarzystwa miłośników Lwowa [On the 25th anniversary of the Society of Lviv Lovers]. *Literary and scientific courier*. March 14, 1932. P. 1 [in Polish].
14. Podwójny jubileusz we Lwowie [Double jubilee in Lviv]. *Age*. March 16, 1932. P. 6 [in Polish].
15. Święto tradycji Lwowa [Feast of Lviv traditions]. *Moment*. March 14, 1932. P. 11 [in Polish].
16. Piękna uroczystość w Ratuszu [A beautiful celebration at the Town Hall]. *Moment*. March 15, 1932. P. 4 [in Polish].
17. Laus Leopoli. Dwudziestopięciolecie Towarzystwa Przeszłości Lwowa [Laus Leopoli. Twenty-fifth anniversary of the Lviv Past Society]. *Lviv courier*. March 14, 1932. Pp. 1-2 [in Polish].
18. Statut Towarzystwa Miłośników Przeszłości Lwowa [The statute of the Society of the Lovers of the Past of Lviv]. Published by the Society of the Lovers of Lviv's Past. 1906. 10 p. [in Polish].
19. Statut Towarzystwa Miłośników Przeszłości Lwowa [The statute of the Society of the Lovers of the Past of Lviv]. Published by the Society of the Lovers of Lviv's Past. 1927. 15 p. [in Polish].
20. Towarzystwo miłośników przeszłości Lwowa w latach 1926 do 1930. Sprawozdanie zarządu [Society of the lovers of Lviv's past in the years 1926 to 1930. Report of the board]. Lviv, 1931. 16 p. [in Polish].
21. Towarzystwo miłośników przeszłości Lwowa w latach 1931 do 1935. Sprawozdanie zarządu [Society of the lovers of Lviv's past in the years 1931 to 1935. Report of the board]. Lviv, 1936. 8 p. [in Polish].
22. Sprawozdanie Zarządu z czynności za czas od 01.01.1931 do 31.12.1932 [Management report on activities for the period from 01/01/1931 to 31/12/1932]. Published by the Society of the Lovers of Lviv's Past. 5 p.